

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

4 юни 2009 година *

По дело C-243/08

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 234 ЕО от Budaörsi Városi Bíróság (Унгария) с акт от 22 май 2008 г., постъпил в Съда на 2 юни 2008 г., в рамките на производство по дело

Pannon GSM Zrt.

срещу

Erzsébet Sustikné Gyórfi,

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: г-н К. Lenaerts, председател на състав, г-н Т. von Danwitz, г-жа R. Silva de Lapuerta (докладчик), г-н Е. Juhász и г-н J. Malenovský, съдии,

* Език на производството: унгарски.

генерален адвокат: г-жа V. Trstenjak,
секретар: г-н B. Fülöp, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 2 април 2009 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за Pannon GSM Zrt., от адв. J. Vitári, адв. C. Petia и адв. M. B. Bíró, ügyvédek,

- за унгарското правителство, от г-жа J. Fazekas, г-жа R. Somssich, г-жа K. Borvölgyi и г-н M. Fehér, в качеството на представители,

- за чешкото правителство, от г-н M. Smolek, в качеството на представител,

- за испанското правителство, от г-н J. López-Medel Bascones, в качеството на представител,

- за френското правителство, от г-н B. Cabouat и г-жа R. Loosli-Surrans, в качеството на представители,

- за австрийското правителство, от г-жа C. Pesendorfer и г-жа A. Hable, в качеството на представители,

- за правителството на Обединеното кралство, от г-н S. Ossowski, в качеството на представител, подпомаган от г-н T. de la Mare, barrister,

- за Комисията на Европейските общности, от г-н W. Wils и г-н B. Simon, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на Директива 93/13/ЕИО от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273, наричана по-нататък „Директивата“).

- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между предприятието Pannon GSM Zrt. (наричано по-нататък „Pannon“) и г-жа Sustikné Györfi по повод изпълнението на договор за телефонен абонамент, сключен между посочените страни.

Правна уредба

Общностна правна уредба

3 По смисъла на член 1, параграф 1 Директивата има за цел да сближи законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно неравноправните клаузи в договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител.

4 Член 3 от Директивата гласи:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

2. Не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия.

[...]

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни.“

- 5 Точка 1, буква р) от това приложение посочва клаузите, които имат за предмет или резултат:

„изключване или накърняване правото на потребителя да предяви иск или да използва други правни средства [...]“

- 6 Член 4, параграф 1 от Директивата предвижда:

„Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.“

- 7 По смисъла на член 6, параграф 1 от Директивата:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи.“

8 Член 7, параграфи 1 и 2 от Директивата гласи:

„1. Държавите членки [„гарантират“], че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици.

2. Посочените в параграф 1 мерки включват разпоредби, даващи възможност на лица или организации, които имат правен интерес от защитата на потребителите, по смисъла на националното законодателство, да сезират, при условията на националното право, съд или компетентен административен орган, които да решат дали клаузите на договора, изготвени с цел за общо използване са неравноправни, и да предприемат подходящи и ефективни мерки по преустановяване на продължаваща употреба на подобни клаузи.“

Национална правна уредба

9 Към момента на настъпване на фактите по главното производство се прилагат Гражданският кодекс в редакцията му съгласно Закон № CXLIX от 1997 г. (*Magyar Közlöny* 1997/115, наричан по-нататък „Граждански кодекс“) и Правителствен декрет № 18/1999 относно клаузите, които следва да се считат за неравноправни в потребителските договори (*Magyar Közlöny* 1998/8), в редакцията му, която е в сила към момента на спора по главното производство.

10 Съгласно член 209, параграф 1 от Гражданския кодекс една страна може да оспори всяко общо условие от договора, считано за неравноправно. Съгласно параграф 4 от член 209 Б от посочения кодекс със специални разпоредби се

определят клаузите, считани за неравноправни в потребителските договори. По силата на член 235, параграф 1 от Гражданския кодекс при надлежно оспорване съответният договор губи правната си сила, считано от датата на сключването му. Съгласно член 236, параграф 1 от Гражданския кодекс оспорването трябва да бъде съобщено в писмена форма на другата страна в срок от една година.

- 11 Правителствен декрет № 18/1999, в редакцията му, която е в сила към момента на спора по главното производство, разделя договорните клаузи на две категории. В първата категория попадат договорните клаузи, чието използване в потребителските договори е забранено и които следователно са нищожни. Втората категория обхваща клаузи, които са считани за неравноправни до доказване на противното, като авторът на такава клауза може да обори тази презумпция.

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

- 12 На 12 декември 2004 г. г-жа Sustikné Györfi сключва с Pannon договор за абонамент относно предоставянето на мобилни телефонни услуги. Договорът е сключен въз основа на формуляр, предоставен от Pannon, в който се посочва, че подписвайки договора, г-жа Sustikné Györfi се запознава с правилата за ползване, които обхващат общите условия и представляват неделима част от договора, и приема съдържанието им.
- 13 По силата на тези правила за ползване двете страни по главното производство признават компетентност на юрисдикцията по седалището на Pannon за всеки спор, възникнал от договор за абонамент или във връзка с него. Тази клауза, с която се възлага компетентност, не е била предмет на договаряне между тези две страни.

- 14 Като счита, че г-жа Sustikné Gyórfi не изпълнява договорните си задължения, на основание посочената клауза Pannon подава молба за постановяване на разпореждане за плащане пред Budaörsi Városi Bíróság, юрисдикция, в чийто съдебен район е неговото седалище.
- 15 Сезираната юрисдикция постановява поисканото от Pannon разпореждане. Тогава г-жа Sustikné Gyórfi подава в определения срок възражение срещу това разпореждане, вследствие на което производството става състезателно.
- 16 Посочената юрисдикция отбелязва, че местожителството на г-жа Sustikné Gyórfi е извън нейния съдебен район. Тя заключава, че постоянното местожителство на последната, която получава пенсия за инвалидност, е в Dombegyház, в съдебния район на Békés, разположен на 275 километра от Budaörs и уточнява, че транспортните връзки между Budaörs и Dombegyház са много ограничени поради липсата на пряка влакова или автобусна линия.
- 17 Budaörsi Városi Bíróság отбелязва, че съгласно приложимите процесуални правила териториално компетентната юрисдикция е тази по мястото на пребиваване на г-жа Sustikné Gyórfi, а именно Battonyai Városi Bíróság (общински съд на Battonya).
- 18 Запитващата юрисдикция обяснява, че гражданско-процесуалният кодекс предвижда, че в разглежданата област съдът трябва да повдигне служебно въпроса за своята териториална компетентност. Все пак доколкото не се касаело за изключителна компетентност, не било възможно този въпрос да бъде повдиган след първото представяне от ответника на писмена защита по съществуващото на спора. За да установи дали е териториално компетентен, сезираният съд можел да проверява дали посочените факти съответстват на действителността само

когато те се изключват от общоизвестни факти или от факти, които са служебно известни на юрисдикцията, или когато са неправдоподобни или другата страна по спора ги оспорва.

- 19 При тези условия, като счита, че е възможно клаузата за възлагане на компетентност, съдържаща се в общите условия на спорния договор, да е неправомерна, Budaörsi Városi Bíróság решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1) Може ли член 6, параграф 1 от Директива [93/13], според който държавите членки предвиждат неравноправните клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя при условията на тяхното национално право, да се тълкува в смисъл, че обстоятелството, че потребителят не е обвързан от неравноправна клауза, включена от продавача или доставчика, не произтича по право от закона, а предполага потребителят успешно да оспори посочената неравноправна клауза чрез подаване на съответно искане?
- 2) Предоставената от Директива [93/13] защита на потребителите изисква ли от националния съд да се произнесе служебно, дори при липса на искане в този смисъл, тоест без да е направено позоваване на неравноправния характер на клаузата — и независимо дали производството е исково или охранително — относно неравноправния характер на договорна клауза, по която трябва да се произнесе, и така да разглежда служебно, в рамките на проверката на собствената си териториална компетентност, включената от продавача или доставчика клауза?

- 3) При утвърдителен отговор на втория въпрос, кои са обстоятелствата, които националният съд трябва да вземе предвид и да прецени в рамките на посоченото разглеждане?“

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

- 20 С този въпрос запитващата юрисдикция цели да се установи дали член 6, параграф 1 от Директивата, в който се предвижда, че неравноправните клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици не са обвързващи за потребителя, трябва да се тълкува в смисъл, че потребителят не е обвързан от такава клауза само ако я е оспорил успешно.
- 21 За да се отговори на отправения въпрос, в началото следва да се напомни, че наложеното на държавите членки по силата на член 6, параграф 1 от Директивата задължение има за цел да предостави конкретно право на гражданина в ролята му на потребител и определя резултата, към който е насочена Директивата (вж. Решение от 10 май 2001 г. по дело Комисия/Нидерландия, C-144/99, Recueil, стр. I-3541, точка 18 и Решение от 7 май 2002 г. по дело Комисия/Швеция, C-478/99, Recueil, стр. I-4147, точки 16 и 18).
- 22 Така въведената с посочената директива система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика по отношение както на правото му да договаря, така и на степента му на информираност, като това положение води до приемането от негова страна на установените предварително от продавача или доставчика условия, без той да може да повлияе на съдържанието им (Решение от 27 юни 2000 г. по дело Oséano Grupo Editorial и Salvat Editores, C-240/98—C-244/98, Recueil, стр. I-4941, точка 25).

- 23 В точка 26 от посоченото съдебно решение Съдът също постановява, че преследваната с член 6 от Директивата цел не може да бъде постигната, ако потребителите са длъжни сами да се позовават на неравноправния характер на договорна клауза, и че ефективната защита на потребителите може да бъде гарантирана само ако на националния съд бъде признато правото да преценява служебно такава клауза.
- 24 В това отношение следва да се подчертае, че ако на националния съд трябва да се осигури такова право, член 6, параграф 1 от Директивата не може да се тълкува в смисъл, че неравноправната договорна клауза не е обвързваща за потребителя само когато той изрично е поискал това. Такова тълкуване всъщност би изключило възможността националният съд да преценява служебно неравноправния характер на договорна клауза при проверката на допустимостта на отнесеното към него искане и без потребителят изрично да е поискал това.
- 25 По отношение на правното действие на неравноправната клауза, в Решението си от 26 октомври 2006 г. по дело *Mostaza Claro* (C-168/05, Recueil, стр. I-10421, точка 36) Съдът уточнява, че значимостта на защитата на потребителите е накарала общностния законодател да предвиди в член 6, параграф 1 от Директивата, че неравноправните клаузи, които се съдържат в договор, сключен с потребител от продавач или доставчик, „не са обвързващи за потребителя“. Той подчертава, че се касае за императивна разпоредба, с която предвид по-слабото положение на една от страните по договора се цели замяната на формалното равновесие, което последният установява между правата и задълженията на съдоговорителите, с действително равновесие, което може да възстанови равенството между тях.
- 26 В точка 37 от посоченото съдебно решение Съдът добавя също, че директивата, която има за цел укрепване на защитата на потребителите, представлява в съответствие с член 3, параграф 1, буква у) ЕО необходима мярка за осъществяване на поверените на Европейската общност задачи, и по-конкретно за повишаване на жизнения стандарт и на качеството на живот на цялата нейна територия.

- 27 Следователно съдържащият се в член 6, параграф 1 от Директивата израз „при условията на тяхното национално право“ не може да се разбира като позволяващ на държавите членки да поставят необвързващия характер на една неравноправна клауза в зависимост от условие като това, посочено в първия преюдициален въпрос.
- 28 Следователно на първия въпрос трябва да се отговори, че член 6, параграф 1 от Директивата следва да се тълкува в смисъл, че неравноправната договорна клауза не е обвързваща за потребителя и за това не е необходимо той предварително да е оспорил успешно такава клауза.

По втория въпрос

- 29 С този въпрос запитващата юрисдикция иска да узнае становището на Съда относно задълженията на националния съд съгласно разпоредбите от директивата, за да се установи дали в рамките на проверката на неговата компетентност и независимо от вида производство последният трябва да се произнесе, ако е необходимо служебно, по неравноправния характер на договорна клауза.
- 30 За да се отговори на този въпрос, следва да се напомни, че в Решение от 21 ноември 2002 г. по дело Cofidis (C-473/00, Recueil, стр. I-10875, точка 34) Съдът посочва, че защитата, която директивата предоставя на потребителите, обхваща случаите, в които потребителят, който е сключил с продавач или доставчик договор, съдържащ неравноправна клауза, не се позовава на неравноправния характер на тази клауза или защото не познава своите права, или защото е разубеден да се позове на тях поради разноските, които биха произтекли от едно съдебно производство.

- 31 Следва също да се отбележи, че в точка 38 от Решение по дело *Mostaza Claro*, посочено по-горе, Съдът посочва, че характерът и значимостта на обществения интерес, на който се основава защитата, гарантирана от директивата на потребителите, обосновават изискване националният съд да преценява служебно неравноправния характер на договорна клауза и по този начин да компенсира неравнопоставеността, съществуваща между потребителя и продавача или доставчика.
- 32 Следователно сезираният съд е призван да гарантира полезното действие на защитата, която се цели с разпоредбите на директивата. Ето защо, така възложената от общностното право на националния съд роля в разглежданата област не се ограничава само до правото да се произнесе относно евентуално неравноправния характер на договорна клауза, а също включва задължението служебно да разгледа този въпрос, когато са налице необходимите за това правни и фактически обстоятелства, включително когато съдът преценява собствената си териториална компетентност.
- 33 При изпълнението на това задължение обаче националният съд не е длъжен по силата на директивата да откаже да приложи разглежданата клауза, ако след като е бил информиран за това от посочения съд, потребителят възнамерява да не се позовава на нейния неравноправен и необвръзващ характер.
- 34 При тези обстоятелства специфичните характеристики на съдебното производство между продавача или доставчика и потребителя, което протича съгласно националното право, не могат да представляват фактор, който би могъл да засегне правната защита, от която се ползва потребителят по силата на разпоредбите на директивата.
- 35 Ето защо на втория въпрос следва да се отговори, че националният съд е длъжен да разгледа служебно неравноправния характер на договорна клауза, когато са налице необходимите за това правни или фактически обстоятелства. Когато счете такава клауза за неравноправна, той не я прилага, освен ако потребителят

се противопостави на това. Националният съд има такова задължение и когато проверява собствената си териториална компетентност.

По третия въпрос

- 36 С този въпрос запитващата юрисдикция иска да получи насоки относно обстоятелствата, които следва да бъдат взети предвид от националния съд с оглед на преценката на евентуално неравноправния характер на договорна клауза.
- 37 За да се отговори на този въпрос, следва да се отбележи, че като се позовава на понятията за добросъвестност и значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, член 3 от Директивата определя само общо факторите, придаващи неравноправен характер на договорна клауза, която не е била индивидуално договорена (Решение от 1 април 2004 г. по дело *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, Recueil, стр. I-3403, точка 19).
- 38 В този смисъл приложението, към което препраща член 3, параграф 3 от Директивата, съдържа само примерен и неизчерпателен списък на клаузите, които могат да бъдат обявени за неравноправни (Решение по дело *Freiburger Kommunalbauten*, посочено по-горе, точка 20).
- 39 Освен това член 4 от Директивата предвижда, че неравноправният характер на договорна клауза трябва да се преценява, като се държи сметка за естеството на стоките или услугите, които са предмет на договора, и като се имат предвид всички съпровождащи сключването му обстоятелства към момента на сключването.

- 40 Относно клаузата, която е предмет на спора по главното производство, обаче следва да се напомни, че в точки 21—24 от Решение по дело *Océano Grupo Editorial и Salvat Editores*, посочено по-горе, Съдът постановява, че в договор, сключен между потребител и продавач или доставчик по смисъла на директивата, клауза, която е съставена предварително от продавач или доставчик, без да е предмет на индивидуално договаряне, и с която се цели възлагане на компетентност по всички произтичащи от договора спорове на юрисдикцията, в чийто съдебен район е седалището на продавача или доставчика, отговаря на всички критерии, за да бъде определена като неравнопавна по смисъла на директивата.
- 41 Всъщност както подчертава и Съдът в точка 22 от Решение по дело *Océano Grupo Editorial и Salvat Editores*, посочено по-горе, такава клауза налага на потребителя задължението да приеме изключителната компетентност на евентуално отдаден от неговото местоживееие съд, което може да затрудни явяването му пред съда. По спорове с по-малка цена на иска съдебните разноски, свързани с явяването на потребителя пред съда, могат да имат възпиращо действие и да накарат последния да се откаже от всякакво предявяване на иск или защита. Ето защо Съдът заключава в посочената точка 22, че такава клауза попада в категорията на тези, които имат за предмет или резултат изключване или накърняване на правото на потребителя да предяви иск, като тази категория е посочена в точка 1, буква р) от приложението към Директивата.
- 42 Макар да е вярно, че при упражняването на възложената му с член 234 ЕО компетентност в точка 22 от Решение по дело *Océano Grupo Editorial и Salvat Editores*, посочено по-горе, Съдът тълкува общите критерии, използвани от общностния законодател за определяне на понятието за неравнопавна клауза, той все пак не може да се произнася по прилагането на тези общи критерии по отношение на конкретната клауза, която трябва да бъде разгледана в зависимост от обстоятелствата, присъщи на случая (вж. Решение по дело *Freiburger Kommunalbauten*, посочено по-горе, точка 22).

43 В светлината на посоченото по-горе запитващият съд трябва да прецени дали дадена договорна клауза може да бъде определена като неравнопавна по смисъла на член 3, параграф 1 от Директивата.

44 При тези обстоятелства на третия въпрос следва да се отговори в смисъл, че националният съд трябва да определи дали договорна клауза като тази, която е предмет на спора по главното производство, отговаря на изискуемите критерии, за да бъде определена като неравнопавна по смисъла на член 3, параграф 1 от Директивата. При това националният съд трябва да има предвид, че клауза в договор, сключен между потребител и продавач или доставчик, която е включена, без да бъде предмет на индивидуално договаряне, и с която се възлага изключителна компетентност на съда, в чийто съдебен район е седалището на продавача или доставчика, може да се счита за неравнопавна.

По съдебните разноси

45 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноси. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

- 1) Член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО от 5 април 1993 година относно неравнопавните клаузи в потребителските договори следва да се тълкува в смисъл, че неравнопавната договорна клауза не е обвързваща за потребителя и за това не е необходимо той предварително да е оспорил успешно такава клауза.**

- 2) Националният съд е длъжен да разгледа служебно неравноправния характер на договорна клауза, когато са налице необходимите за това правни или фактически обстоятелства. Когато счете такава клауза за неравноправна, той не я прилага, освен ако потребителят се противопостави на това. Националният съд има такава задължение и когато проверява собствената си териториална компетентност.

- 3) Националният съд трябва да определи дали договорна клауза като тази, която е предмет на спора по главното производство, отговаря на изискуемите критерии, за да бъде определена като неравноправна по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13. При това националният съд трябва да има предвид, че клауза в договор, сключен между потребител и продавач или доставчик, която е включена, без да бъде предмет на индивидуално договаряне, и с която се възлага изключителна компетентност на съда, в чийто съдебен район е седалището на продавача или доставчика, може да се счита за неравноправна.

Подписи